

VRTNAR.

List s podobami za šolsko vrtnarstvo, vrtnarstvo sploh in za sadjarstvo.

Št. 3.

V Ljubljani, 15. februvarija 1888.

Letnik 1.

Kako smo naredili šolski vrt v Dolenjem Logatcu.

Spisal in sestavil Vojteh Ribnikar.

I. Načrt vrta.*)

Pričetkom leta 1880. je ustanovil visoki c. kr. deželni šolski svet za Kranjsko Dolenje-Logaški šolski okoliš z dvorazredno ljudsko šolo v Dolenjem Logatcu. Krajni šolski svet si je prizadeval potem kakor hitro mogoče sezidati šolsko poslopje na zemljišču, katero je občina v ta namen kupila uže 1878. leta. Vse obravnave zaradi zgradbe so se končale leta 1881., in leta 1882. se je pričelo zidanje. Septembra meseca 1883. l. pa se je zgotovljeno šolsko poslopje slovesno otvorilo in blagoslovilo.

Okoli in okoli poslopja se je razprostiral 2958^{m/2} velik, prazen, neraven, sim ter tja skalovit prostor — namenjen šolskemu vrtu.

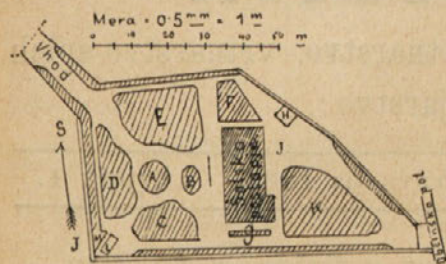
Vsled zidanja zadolžena šolska občina ni imela denarja, da bi uredila vrt; tedaj pa je pripomogel visoki c. kr. deželni šolski svet s vsoto 75 gld. s katero naj bi se uredil šolski vrt. To delo so izročili meni. Kako naj uredim zemljišče, da bode zadostovalo zahtevam šolskega vrta, bilo mi je nekaj časa vsakdanje premišljevanje in delo. Paziti mi je bilo, da se napravi na šolskem vrtu za vsako vožnjo dovolj široka pot, ker edino le skozi vrt je bil vhod mogoč, le po tej poti bo moči drva in druge težke reči dovažati k šolskemu poslopiu. Gledati mi je bilo nadalje, da se izognem, oziroma s pota spravim vse one dele zemljišča, koder je zemlja plitva ali skalovita. Ozirati pa sem se imel tudi na to, da napravimo drevesnico, iz katere bi vsako leto dajali do 400 visokodebelnih, pravilno vzgojenih drevesec. Za to bi bilo treba 6 večih in 6 manjših leše in sicer za sejalnico, pikirne lehe in drevesnico, poleg teh pa nekaj leh za zelenjad. Potem je treba bilo prostora za strupene rastline, za čebelnjak, za napravljanje mešanca ali komposta in slednjič telovadnega prostora za dečke. Napravil sem ta le načrt (glej pod. 8.***) Prostor pred šolskim poslopijem se uredi tako, da pride v sredo veči krog A., na katerega se vsadi nekaj sortimentnega sadnega drevja in vrtnic. Okoli tega kroga se vije do 3^{m/} široka glavna pot, po kateri je z vsakim vozom lahko priti do šolskega poslopja, in po kateri bi hodili otroci v šolo in iz šole. Med krogom in poslopijem se naredi leha B za cvetlice v podobi elipse in poleg

*) Prezanimivi in poučni članek gosp. Ribnikarja bomo objavili v štirih oddelkih: 1. Načrt vrta. 2. Vrtna razdelitev in začetna dela. 3. Prva saditev na vrtu in 4. Obdelovanje vrta do letošnjega leta.

**) Načrt smo risali z majhnim merilom, ker hočemo priobčiti načrt dovršenega vrta z večim merilom.

Uredništvo.
Uredništvo.

te ozka, do 8^m/ dolga lešica. Semkaj bi vsadil vrtnice in drugih cvetlic, da se na šolskem vrtu poleg koristnega vidi tudi kaj lepega, in s tem obuja v mladini čut do lepote. Proti jugu od kroga *A* se napravi leha *C* za drevesnico, proti zahodu leha *D* za drevesnico in sejalnico, proti severu pa za drevesnico leha *E*. Od šolskega poslopja proti severni strani pride za vzgojo raznih cvetlic trapezu podobna leha *F*, proti južni strani pa gorke lehe *G*, da se doma pridelujejo zelenjadne sadike. Za šolskim poslopjem se napravi poleg gnojnih jam prostor *H* za napravljanje mešanca, prostor *J* rabi za telovadne vaje, in velika leha *K* za zelenjadne in pikirne lehe. Zraven plotu se napravi do 1-30^m/ široka leha, katera bi rabila za poskušno otročjo drevesnico, sejalnico, pikirno leho itd. V jugozahodnem kotu vrta se postavi čebelnjak (*L*) za njim pa posebej zgradi prostor (*M*)

Pod. 8.

na katerega se vsade v tem kraju rastoče strupene rastline, katerih sad, listje, steblo ali korenine so strupene ter jih tako spoznavajo. Rabate večih leh se obsade s sortimentnim sadnim drevjem in sicer s pritlikavci, z vrtnicami, z bodečim grozdjčcem, grozdjčcem sv. Ivana in z drugim koristnim grmičevjem.

Ker je šolski vrt sredi družega polja, oziroma vrta od vseh občnih potov oddaljen, napravi naj se začasna, do 80^{cm}/ visoka ograja iz krajačkov desek in drugega lesa, kateri je ostal od odrov, rabljenih pri šolskem zidanju.

Ta načrt je krajni šolski svet v popolnem obsegu odobril in potrdil.

R o ž a.

Najlepša cvetlica na vsakem vrtu je roža. Rož imamo veliko plemen in vrst. Nekatere vrste cveto na leto le po enkrat, druge pa po večkrat. Razlikujejo se tudi po barvi in velikosti: po barvi imamo čisto bele in temno rjave, skoro da črne, le modrih nimamo. Premeroma ima cvet nekaterih rož komaj $\frac{1}{2}$ cm., drugih celo 10 cm. Ravno tako različna je roži rast. So vrste, ki vzrastejo komaj po 5 cm., in take, ki vzrastejo po 10^{cm}/ visoke. Rože so bolj ali manj trnjave, vendar nimajo nekatere vrste prav nič trnja. V rožni vzgoji so najbolj napredovali francoski vrtnarji, oni tudi vzgajajo po največ novih vrst. Rože pomnožujemo s semenom, s potikanci in s cepljenjem na divje podloge. Navadnemu vrtnarju rabi le zadnji način. Najboljša podloga roži je divja roža, latinski *rosa canina* (imenujejo jo tudi srbelka ali šipek). Divjo rožo dobiš v gozdu, kjer jo izkoplji s korenino. Cepi jo spomladi sedlaj ali jo pa okuluj spomladi na živo oko, po leti pa na speče oko. Na vrtu raste roža različno: ali je sama za se ali v skupinah, dela obrobke okoli gred ali pa se ovija po zidovi in stenah.

Roža ljubi odprto in prosto lego, ki je zavarovana proti viharjem, ter nekoliko ilovnato in rodovitno zemljo. Izmed gnojev ji služi najbolj kompost, pa tudi govej gnoj. Po leti stori močno z vodo pomešana gnojnica, da roža zelo brsti in bujno cvete. Spomladi obrezuj rožo, kakor ti raste. Tiste rože, ki poganjajo močno, obrezuj malo, tiste, ki poganjajo slabo, skrajšuj zelo. Po leti odreži vsak cvet, predno odevete. Krajšaj tudi mladike tistim rožam, ki večkrat cveto! Opletajočim se rožam pripenjaj glavne poganjke k stenam, stranske pa obrezuj primerno. Predno pritisne hud mraz, zavaruj vrtnice, zlasti nežne vrste, kakor na pr. razne vrste

těj. Nizke, t. j. pritlične pokrij z listjem ali s smrekovim vejevjem, visoke pa pripogni k tlom ter jih pokrij z zemljo, z listjem ali pa s čim drugim. Rože ob steni zavaruj s slamo ali z vejevjem. Spomladi ne odkrivaj rož prezgodaj, ker spomladanski mrazovi morejo bolj škoditi, nego hud zimski mraz.

Vsaka lepa reč ima veliko sovražnikov, in tako jih ima tudi roža. Ako hočeš rožo čvrsto ohraniti, moraš jo pridno oskrbovati. Plesnobo odpraviš gotovo, ako potreseš rožo zgodaj spomladi z žvepleno moko. Listne ušice preženeš, ako jih pridno mečkaš in rožo škropiš s tobakovo vodo. Razne hrostke in gosenice preženeš, če jih bodeš pridno obiral.

Večkrat bomo imeli priliko, govoriti v našem listu o tej prelepi cvetici, ki je vredna, da jo začno umno vzgajati naše Slovenke. Za danes hočemo še navesti petersko najlepših rož.

Te so: Gloire de Dijon (beri: gloár de Dižón), Souvenir de la Malmaison (beri: suvenir de la Malmezón), General Jacqueminot (beri: general Žakeminó), La France (beri: la Frans) in General Nié.

Poleg teh rož imamo še stotine drugih lepih, saj je vseh vrst veliko tisoč.

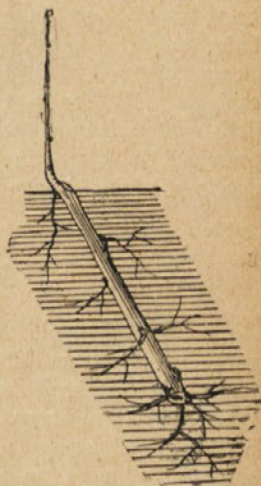
Rože in njih cepiče imata na prodaj Klenert & Geiger v Gradci. Cepiče prej imenovanih in drugih lepih vrst imata tudi nadučitelja A. Ribnikar v Dol. Logateci in J. Žirovnik v Zg. Gorjah pri Bledu.

Vzgoja podlog za pritlične hruške.

Ako hočeš hruškovo drevo obdržati pritlično in dati mu primerno in lepo obliko, cepi hruško na kutno. Pritlična hruška, cepljena na divjak, poganja ti preveč v les in je vsled tega nerodovitna. Kuten za podlogo pa ne vzgojimo iz semena, ampak s potikovanci. Potikovance imenujemo mladike prejšnjega leta, ki jih narežemo januarija ali februarja ter jih shranimo do spomladi v hladno klet ali zakopljemo v zemljo. Podtikovance moramo narediti iz dozo-relega lesa, najboljši pa je tist, ki ima gosto rastoče pope. Potikovanci naj bodo 20—30^{cm} dolgi, ter odrezani spodaj tik enega popa (glej pod. 9.). Spomladi vsadi te potikovance v globoko prekopano gredo in sicer poševno (glej pod. 10.) To zvršiš, ako narediš s kakim klinom v prerahlan svet primerno luknjo, v katero vtakneš potikovanec, ter potem pritisneš k njemu od vseh strani zemljo. Najvišje oko bodi tik nad zemljo. Dobro storiš, ako pokriješ potem gredo z mahom, s česlom, z listjem ali s kratkim, dobro preležanim gnojem. Med letom se ukorenini potikovanec in požene mladiko (glej pod. 10.) Če je poganjek za požlahtnitev dovolj močan po prvem letu, moreš ukoreninjeno kutno uže prvo pomlad rabiti za podlogo, drugače naj raste še eno leto. Drugo leto okopaj in oplevi potem še premalo močne kutne. Nekatere vrste hrušek nočejo rasti in roditi na kutni, na pr. Clairgeau. Umen sadjar ve si pa pomagati. On cepi prvo leto na kutno dobro rastočo vrsto ali pa kar hruškovo divjak, drugo leto pa nekaj centimetrov više tisto vrsto, ki noče precej rasti na kutni.

Pod. 9.

Pod. 10.

Paradižnik.

Paradižnik je zelenjadna rastlina, ki daje prav okusno mesno omako. Sicer poznajo Slovenci prav dobro to rastlino, vendar je vidimo le malo po domačih vrtih. Paradižnik je rastlina bolj toplega podnebja, ki pa tudi pri nas dobro uspeva, ako sejemo zgodnje vrste in ako pravilno ravnamo ž njimi. Paradižnik je enoletna rastlina, ki naredi proti koncu poletja lep rdeč plod, podoben jabolku

Pod. 11.

Pod 12.

(glej pod 11.) in kateri rabi se v kuhinji. Da ti pa zori paradižnik ob pravem času, zlasti, ako hočeš, imeti zgodnji sad, tedaj vsej to rastlino marcija meseca v gorke grede, ako pa nimaš takih, pa v majhen zaboj, katerega hrani v toplem prostoru n. pr. na oknu ali v hlevu. Ako imaš zaboj na oknu, deni ga čez noč v sobo. V zaboj sej prav redko, saj ti zadostuje za domačo rabo 10 rastlin ali pa še manj. Mlade rastlinice morajo imeti dovolj vlage in svetlobe. Majnika meseca, kadarjenja zmrzovati vsadi rastlinice na vrt v prav gnojno zemljo h kaki prisojni steni. Rastline priveži k palčicam (glej pod. 12). Paradižniku prilivaj vedno dobro, in kadar nekoliko doraste, ospi ga tudi. Ako se nočejo plodi proti koncu jeseni več rdečiti, obtrgovaj počasi listje, potem hitreje zori sad. V kisaveci (jesihu) gosto skuhani paradižniki, potem precejeni in v zaprtih steklenicah hranjeni, obdrže se za rabo vso zimo. Paradižnikov imamo mnogo vrst; najzgodnejša vrsta se imenuje „laški čudež.“

Raznotere vrtnarske reči.

Zgodnji fižol. Ako hočeš imeti prav zgodnjega fižola za salato, a nimaš gorke grede, potem izberi na vrtu najgorkejši kraj, ki je navadno ob kaki južni steni. Na tem kraju naredi gredo in nanosi toliko zemlje, da dobi greda strmece, ki je obrnen proti jugu. Na to gredo vsadi fižola in sicer v vsako luknjo po 5 do 6 fižolov. Ob enem prilivaj fižolu vsak dan z zelo toplo (zgreto) vodo. Pri oblačnem vremenu ne zalivaj. Kadar se je bati mraza, pokrivaj vsajene fižole ali pa nežne rastlinice s cvetličnimi lonci. Zemlja na tej gredi bodi lahka in rahla, ker fižol v težki zemlji zgrije, v prerodovitni pa naredi preveč listja, a malo stročja.

Rože cveto posebno močno, ako jim po leti prilivaš z vodo, v kateri so se dlje časa namakali kravjaki. Francoski vrtnarji imajo posebne kadi, v katerih pripravljajo na ta način vodo za prilivanje rožam.

Založba e kr. kmetijske družbe kranske

Odgovorni urednik Gustav Pirc.

Tisk J. Blaznikovih naslednikov.